

Ministerul Educației și Cercetării

Istorie

Manual pentru clasa a IX - a

Zoe Petre
(coordonator)

Carol Căpiță
Ecaterina Lung
Cristian Olariu
Daniela Zaharia
Ioan Grosu

CORINT

CUVÂNT ÎNAINTE

Acest manual se adresează elevilor clasei a IX-a care studiază istoria antică, medievală și începuturile istoriei moderne. Manualul respectă structura noii programe școlare pentru clasa a IX-a și reflectă viziunea autorilor asupra perioadelor istorice tratate. Conceput ca un instrument de lucru în clasă și acasă, compus dintr-un text de bază, cărui i se asociază o serie de surse (texte, imagini, hărți, scheme), care permit analiza de detaliu a evenimentelor și fenomenelor ce au marcat istoria de la originile umanității până în epoca modernă, manualul este în primul rând un suport al activității comune a profesorului și elevului. Se adaugă exerciții și teme de reflecție care se doresc a fi atât mijloace de evaluare a rezultatelor activității depuse, cât și o cale de a estima efortul ce trebuie depus pentru a ajunge la rezultate care să corespundă nivelului examenelor naționale și admiterii în învățământul superior. Sursele însoțesc fiecare lecție din manual, iar exercițiile sunt astfel concepute încât să poată fi realizate în clasă sau ca teme pentru acasă.

Epocile pe care le acoperă acest manual cuprind, în termeni cronologici, cea mai mare perioadă de timp din istoria comunităților omenești. În mod tradițional, această evoluție a societății umane se împarte în două mari perioade, preistoria și istoria. Criteriul de separare este apariția scrisului, o invenție pe care o datorăm popoarelor din Orientul antic. Preistoria este deci istoria comunităților înainte de existența izvoarelor scrise. Așezări abandonate sau distruse, palate și simple bordeie, obiecte de uz cotidian și bijuterii depuse în mormintele aristocraților, resturile animalelor sălbatice sau domestice, ale plantelor, toate acestea fac obiectul de studiu al arheologiei.

O dată cu apariția surselor scrise – a documentelor sau cronicilor, a actelor emise de către state sau a însemnărilor

private (memorii, scrisori) –, modul în care oamenii au memorat trecutul s-a schimbat. Înregistrarea datelor s-a făcut pentru a ține socoteala atât a faptelor mărunte, cotidiene, cât și a evenimentelor deosebite, fie acestea războaie sau tratate de pace, mari călătorii sau mari molime, mari descoperiri sau mari tragedii. De-a lungul timpului, scrierile din trecut au început să fie adunate și conservate în arhive și biblioteci – principalele instrumente de lucru ale istoricului. Desigur, această separare nu este perfectă. Arheologii care cercetează vestigiile grecești sau romane, de pildă, fac adesea apel la textele istoricilor care au trăit în acea perioadă, iar istoricii Evului Mediu sau ai începuturilor epocii moderne, chiar dacă au la dispoziție cronici și documente, reconstituie viața oamenilor obișnuiți pornind și de la surse arheologice.

Care este, totuși, scopul cercetării istorice? În primul rând, cercetarea epocilor trecute ne ajută să înțelegem cauzele evenimentelor și proceselor care ne influențează viața astăzi. În al doilea rând, istoria ne permite să analizăm modul în care privim și evaluăm alte culturi și cum anume ne percep ceilalți. În sfârșit, istoria este un exercițiu intelectual care dezvoltă discernământul, gândirea critică și raționamentul logic, utile în viața fiecăruia dintre noi.

Autorii

Bizon (Peștera Altamira, Spania)

Capitolul 1

POPOARE ȘI SPAȚII ÎN ANTICHITATE

Popularea globului

Primele ființe umane au apărut în Africa de est, într-o zonă de savană cu pălcuri rare de copaci. Numite de către savanți *australopitecine*, erau de statură mică (sub 1,50 m) și la început nu se deosebeau de celelalte primare. Hrana lor o constituiau micile animale ce puteau fi prinse cu mâna, ouăle și fructele sau rădăcinile comestibile. Un milion de ani mai târziu, ființa umană evoluată a realizat primele unelte din piatră și adăposturi sub forma unor paravane de vânt. Faptul că producerea acestor unelte rudimentare, folosite la spargerea oaselor de animale sau la tranșarea vânatului, presupunea un anumit grad de abilitate a dus la denumirea acestei ființe *Homo habilis* („omul îndemânatic”).

A urmat apoi descoperirea focului de către *Homo erectus* („omul în poziție dreaptă”). Cu ajutorul focului, oamenii au putut să locuiască și în zone cu un climat mai aspru, au reușit să frigă carnea animalelor vâdate. Dar mai importante sunt schimbările de comportament pe care le-a adus cu sine apariția focului: hrana era gătită în comun și împărțită între toți membrii grupului, iar perioada de activitate din fiecare zi s-a mărit. Toate aceste descoperiri au permis răspândirea omului în Asia — Indonezia, China, India — și în Europa — din Spania până în Munții Caucaz.

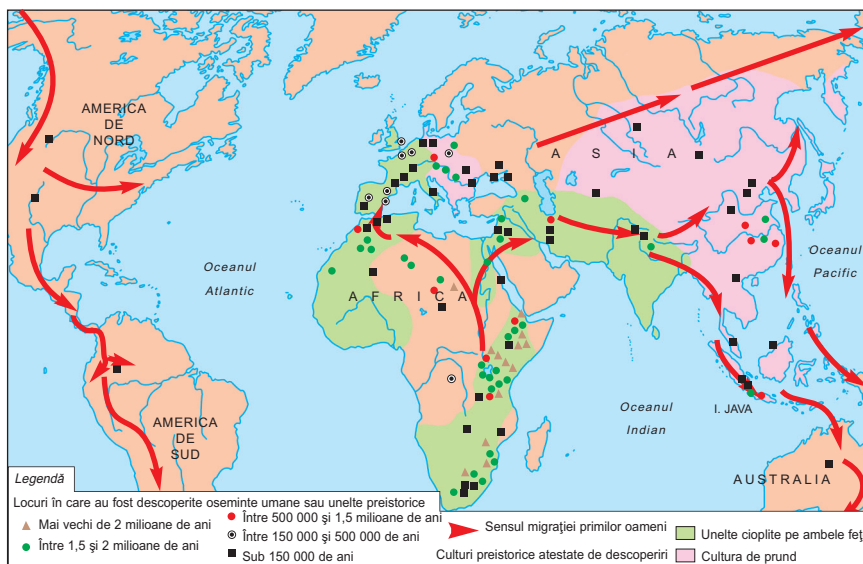
Cronologie

- 3,5–3 milioane de ani: apar australopitecinele
- 2 milioane de ani: apare *Homo erectus*
- 40 000–30 000 de ani: apare *Homo sapiens*
- 11 000–7 000 î.Hr.: mezoliticul
- 7 000–3 500 î.Hr.: neoliticul
- 3 500–mileniul I î.Hr.: epoca metalelor (în Europa, la nord de Alpi)
- 3 500–3 000 î.Hr.: chalcolitic
- 3 000/2 600–1 100 î.Hr.: epoca bronzului
- 1 100 î.Hr.–secolul I î.Hr./I d.Hr.: epoca fierului

Vocabular.....

Epoca metalelor – perioadă care marchează sfârșitul preistoriei și trecerea la istorie; în funcție de metalul folosit pentru producerea uneltelor și a armelor, este subîmpărțită în chalcolitic (epoca aramei și pietrei), epoca bronzului și epoca fierului.

Glaciație – perioadă de răcire a climei, cu o temperatură medie mai joasă decât astăzi și ierni mai lungi, vegetație de stepă și păduri de conifere; ultima glaciație (Würm) s-a încheiat acum 13 000–14 000 de ani.

Apariția și răspândirea speciei umane pe glob

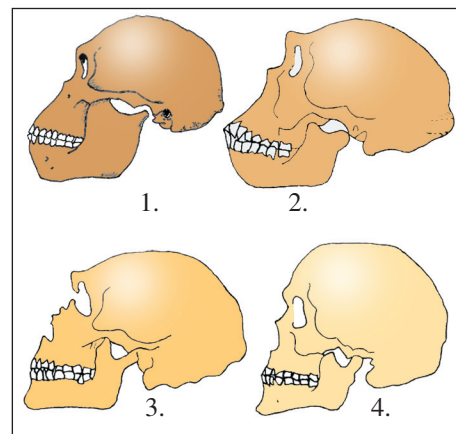
Sala taurilor (Peștera Lascaux, Franța)

Omul evoluează

Adevărata schimbare intervine o dată cu apariția lui *Homo sapiens* („omul înțelept”) acum 40 000–30 000 de ani. Cercetătorii consideră că acesta a evoluat din *Homo erectus* în Africa de est și Orientul Apropiat. De talie mult mai mare decât predecesorii săi și cu un volum cranian asemănător cu cel al oamenilor de astăzi, *Homo sapiens* este un vânător abil, capabil să vâneze animalele mari (reni, cai și mamuți) și să facă față unui climat riguros. Această adaptare a fost atât biologică, cât și culturală. Grupele umane, confruntate în Europa și America de Nord cu o perioadă glaciară foarte aspră, învață să construiască locuințe din oasele marilor animale, acoperite cu piei, produc unelte mult mai eficiente și mai diversificate (răzuitoare, vârfuri din piatră, os și fildeș) și învață să vâneze în grup. Comunitățile erau mici și despărțite de spații mari, căci principalele lor ocupații, vânătoarea și culesul, nu îngăduiau creșterea numărului de locuitori.

Sfârșitul preistoriei

Aceste evoluții au avut loc de-a lungul a două-trei milioane de ani. Apoi, ritmul schimbărilor și al inovațiilor s-a accelerat. Dacă prima perioadă a preistoriei, paleoliticul, a durat aproximativ un milion de ani, epocile următoare au fost mult mai scurte. Mezoliticul a durat doar câteva mii de ani și a reprezentat o perioadă în care comunitățile umane, afectate de schimbările climatice, au fost nevoite să inventeze noi ocupații și să se specializeze în culegerea unor plante și vânătoarea unor specii de animale. Cu timpul, au reușit să cunoască foarte bine factorii care influențează plantele și animalele, iar grija lor pentru aceste surse de hrană a constituit baza inventării agriculturii și a creșterii animalelor, descoperiri care marchează neoliticul. Este o perioadă dominată de apariția așezărilor stabile, constituite din locuințe din chirpici, fortificate uneori, de creșterea animalelor și cultivarea plantelor. Alături de un nou mod de interacțiune cu mediul înconjurător, omul descoperă ceramica. Inventarea cuptorului de ars ceramica (în care se dezvoltau temperaturi de sute de grade) a pregătit inventarea tehnicilor de prelucrarea a metalelor.

Evoluția omului

(1. *Australopithec*; 2. *Homo erectus*; 3. *Neandertal*; 4. *Homo sapiens sapiens*)

Exerciții.....

- Urmăriți pe hartă răspândirea speciei umane pe glob, apoi alcătuiți un tabel în care să notați fazele de răspândire și zonele climatice în care au pătruns grupele umane.
- Notați pe caiet schimbările care marchează evoluția craniului oamenilor primitivi.
- Pentru ce era folosit vasul de la Vidra? Identificați posibile utilizări ale acestuia.

Venus (vas neolitic descoperit la Vidra, România)

Scenă de vânatoare (frescă egipteană)

Document

Egiptul, darul Nilului

„Egiptul, spre care elenii se îndreaptă cu corăbiile, este pentru egipteni un pământ dobândit și un dar al fluviului [...]. Natura solului egiptean este următoarea: [...] de arunci sonda în apă, vei scoate măr de la o adâncime numai de unsprezece coți. Faptul arată cât de departe se așterne mărul cărat de fluviu [...]. Căci dintre râurile care prin mărul cărat de apele lor au clădit aceste ținuturi, nici unul nu e vrednic să fie asemuit nici măcar cu una din gurile Nilului — fluviu cu cinci guri — în privința belșugului de apă.”

Herodot, *Istorie*

Vocabular.....

Chaldeeni – populație de origine semită. În secolul al VII-lea î.Hr. o dinastie chaldeeană a constituit Imperiul neobabilonian.

Dravidieni – termen care desemnează diversele populații care ocupau nordul Indiei înaintea sosirii indo-arienilor.

„**Popoarele mării**” – populațiile nomade de navigatori care au invadat Orientul Apropiat în secolul al XII-lea î.Hr.

Lumea orientală

Spațiul imens cuprins între Africa de nord și Marea Chinei era locuit în Antichitate de o mare varietate de popoare. Acestora li se datorează formarea primelor state, inventarea scrierii și dezvoltarea unor civilizații impresionante.

Multe dintre aceste popoare vorbeau limbi înrudite, ceea ce i-a determinat pe specialiști să vorbească despre „familii etno-lingvistice”. În epoca antică a Orientului trei astfel de familii de popoare ocupau cea mai mare parte a spațiului: hamito-semiții, indo-europenii și sino-tibetanii.

Hamito-semiții locuiau în Orientul Apropiat și în Africa de nord. Din grupul lor făceau parte akkado-babilonienii și asirienii din Mesopotamia, fenicienii, arameenii și evreii din Canaan, precum și egiptenii din nordul Africii.

Indo-europenii erau și ei reprezentați de mai multe popoare: hitiții, care locuiau în Anatolia, mezii și perșii din Iran și arienii, care începând din mileniul al II-lea au ocupat nordul Indiei. Alte grupuri din aceeași mare familie lingvistică s-au răspândit în Europa, unde s-au format alte limbi înrudite prin reguli gramaticale asemănătoare: greaca, limbile italice – între care latina –, cele celtice, turcice, germanice, slave.

Sino-tibetanii reprezintă un grup foarte numeros, dar și foarte îndepărtat din punct de vedere geografic în raport cu Europa. Chinezii și tibetanii sunt cele mai bine cunoscute popoare din această familie. Ei ocupau în Antichitate, ca și astăzi, zonele înalte ale Podișului Tibet și marea câmpie udată de apele Fluviului Galben și ale Fluviului Albastru, în Extremul Orient.

În afara acestor familii etno-lingvistice, în istoria Orientului antic au avut o mare influență și popoare care nu fac parte din nici un grup. Cei mai importanți sunt, fără îndoială, sumerienii, inventatorii scrierii și creatorii primelor state, popor căruia putem spune că îi datorăm ieșirea din preistorie și intrarea culturii umane în istorie.

Africa de nord

În Antichitate, **egiptenii** reprezentau cel mai important dintre popoarele din nordul Africii. Ei ocupau valea mijlocie și inferioară a Nilului, precum și zona

Scenă de banchet (mormânt egiptean)

deltai fluviului, unde au format, la sfârșitul mileniului al IV-lea, unul dintre cele mai vechi state din istorie.

„Egiptul este un dar al Nilului”, spunea Herodot. Civilizația egipteană s-a dezvoltat pe o fâșie îngustă de pământ situată de o parte și de alta a fluviului și cultivată încă din Antichitate. Apele fluviului se revărsau în timpul verii (la sfârșitul lunii iunie până la sfârșitul lui octombrie) și inundau totul în jur. Apoi se retrăgeau, lăsând în urma lor un mîl roditor. Țăranii semănau grâu, orz, mei sau legume. Pe malurile fluviului creșteau livezi de sicomori, smochini și palmieri, iar în deltă papirusul și lotusul. Încă din cele mai vechi timpuri, egiptenii au construit un adevărat sistem de irigații.

Vecinii cei mai apropiați ai egiptenilor erau, la vest, **libienii**, iar la sud, **etiopienii**. Relațiile între aceste popoare au variat de la o epocă la alta. În cea mai mare parte a Antichității, libienii și etiopienii au fost fie rivali ai egiptenilor, fie supuși ai lor. Mulți dintre ei puteau fi soldați în armata egipteană. În secolul al VIII-lea î.Hr. însă, libienii și etiopienii au ocupat diverse regiuni egiptene și au format dinastii regale aici.

În jurul anului 4000 î.Hr., populația așezărilor neolitice începe să crească, oamenii produc mai multe bunuri și mai multă hrană și încep să facă schimb cu așezările vecine. Aceste așezări erau situate în așa-numita Semilună fertilă, alcătuită din văile fluviilor Nil, Tigru și Eufrat. Unele dintre aceste așezări devin orașe. Primele orașe apar în Mesopotamia, țara dintre fluviile Tigru și Eufrat. În sud-estul Semilunii fertile, în Sumer, a apărut cea mai veche civilizație cunoscută în istorie. Tot pe atunci, în jurul anului 3500 î.Hr., civilizația egipteană înfloarește pe malurile fluviului Nil.

În India, primele așezări urbane au apărut în valea Indusului, iar în China, în partea de nord a câmpiei udate de apele Fluviului Galben (Huang He). Se pare că în această zonă nașterea civilizației poate fi plasată cu aproximativ 1 000 de ani mai târziu decât în Orientul Apropiat.

Primele civilizații

Tăbliță cu scriere cuneiformă

Document

O civilizație originală

„Această civilizație originală sumero-akkadiană, cu o durată de trei milenii, nu numai că a animat țara și locuitorii săi, producând admirabile progrese, dar s-a și răspândit în jurul Mesopotamiei, influențând profund întregul Orient Apropiat, care ne-a transmis elementele esențiale atunci când, aproape de începutul erei noastre, a început să se constituie civilizația noastră occidentală. Astfel, Mesopotamia este cel mai îndepărtat dintre strămoșii noștri cunoscuți, în linie directă.”

Jean Bottero, *Mesopotamia*

Exerciții.....

- Plasați pe hartă principalele populații orientale antice.
- Cine este autorul afirmației „Istoria începe în Sumer”? Ce semnifică această afirmație?
- Care sunt cele mai importante contribuții ale popoarelor orientale antice la istoria culturală a omenirii?
- Observați imaginea intitulată *Stindardul din Ur*. Din ce civilizație orientală provine? Ce activități sunt reprezentate?
- Citiți textul semnat de istoricul Jean Bottero. Ce relație consideră el că există între vechile popoare mesopotamiene și civilizația europeană? Considerați că are dreptate? Ce argumente puteți invoca în sprijinul opiniei sale?

Regele sumerian Gudea din Lagas

Cronologie

- Cca 3300-2334 î.Hr.: Formarea orașelor-state sumeriene. Dinastiile arhaice
- 2334-2218 î.Hr.: primul stat teritorial în Mesopotamia: imperiul akkadian, întemeiat de Sargon
- Secolele XXI-XVIII î.Hr.: orașele-state sumeriene redevin independente. Se afirmă noi state în centrul și nordul Mesopotamiei: Asiria, Babilon, Larsa etc.
- 1750 î.Hr.: Hammurabi, regele Babilonului, cucerește mare parte din Mesopotamia și fondează primul imperiu babilonian
- 1550 î.Hr.: în nordul Mesopotamiei se formează statul Mitanni. În restul Mesopotamiei, timp de câteva secole, vechile state sunt supuse unor dinastii străine
- Secolul al X-lea î.Hr.: Asiria începe să se afirme ca o nouă putere imperială expansionistă în Orientul Apropiat
- Secolul al VII-lea î.Hr.: Babilonul devine din nou centrul unui imperiu, sub conducerea dinastiei caldeene a regilor Nabucodonosor și Nabonid
- 539 î.Hr.: Babilonul este cucerit de către regele persan Cyrus cel Mare

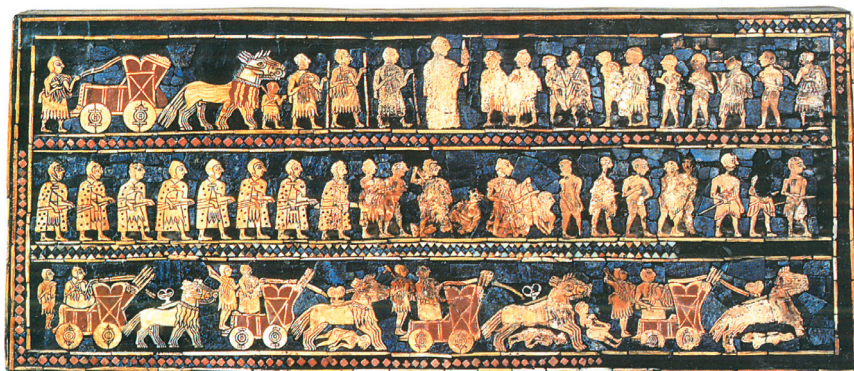
Mesopotamia, Canaan și Asia Mică

Mesopotamia, regiunea cuprinsă între fluviile Tigru și Eufrat, era locuită în Antichitate de mai multe populații. Sudul era ocupat în milenii IV-II î.Hr. de către **sumerieni**. Aceștia sunt inventatorii celei mai vechi scrieri cunoscute, scrierea cuneiformă. Încă din mileniul al IV-lea î.Hr. sumerienii creează orașe, care devin importante centre administrative și religioase și care formează nuclele mai multor state.

Cele mai mari dintre aceste orașe-state sunt Uruk, pe malul Eufratului, și Lagas, pe malul Tigrului, fiecare având aproximativ 50 000-60 000 de locuitori. În sudul Mesopotamiei, în Sumer, au existat însă câteva zeci de orașe-state, fiecare cu propriile instituții și cu propriii regi: Kiș, Nippur, Ur, Eridu, Umma etc. Numeroasele texte care ni s-au păstrat încă din mileniul al III-lea ne informează despre numele și faptele unora dintre acești suverani sau cuprind informații despre viața cotidiană foarte activă a sumerienilor. Astfel, știm că erau agricultori, dar și comercianți și meșteșugari. Imnurile religioase ni-i înfățișează ca pe niște oameni foarte pioși, în timp ce poveștile și miturile lor ne arată că aveau imaginație și umor. Toate aceste texte completează imaginea unui popor foarte activ și inventiv, ceea ce ne face să înțelegem de ce „istoria începe în Sumer”, după cum spunea cunoscutul istoric și arheolog S.N. Kramer.

Organizarea statală și civilizația sumeriană au influențat istoria celorlalți locuitori ai Mesopotamiei, **akkadienii**. De origine semită, aceștia au format două popoare: akkado-babilonienii, în centrul Mesopotamiei, unde orașul cel mai important era Babilonul și asirienii, în nord, în jurul orașelor Assur și Ninive. Babilonienii și asirienii sunt creatorii unora dintre cele mai mari imperii ale lumii orientale antice. Importanța acestor state și a civilizației lor este atât de mare, încât, în mileniul al II-lea î.Hr., limba akkadiană, scrisă cu ajutorul cuneiformelor inventate de sumerieni, a început să fie utilizată în întregul Orient Apropiat ca limbă a diplomației.

Canaanul, zonă cuprinsă între Eufrat și Marea Mediterană, poate fi împărțit în mai multe regiuni, în funcție de populațiile care trăiau aici. În nord, în vecinătatea mării, se aflau orașele **fenicienilor**, mari navigatori și comercianți, care au străbătut întreaga Mediterană și au întemeiat numeroase colonii în nordul Africii (precum Cartagina) sau în Europa Occidentală. Între Munții Liban și Eufrat locuiau numeroase populații de origine semită, organizate în orașe-state puternice. Majoritatea acestora erau plasate pe ruta comercială care unea

Standardul din Ur

Mesopotamia, Asia Mică și Egiptul. La sud, între Fenicia și Peninsula Sinai, se afla Palestina. Numele acestei regiuni provine de la **filistenii**, unul dintre „**popoarele mărilor**”, care s-au instalat aici în secolul al XII-lea î.Hr. și au format o federație de cetăți. În aceeași perioadă se stabilesc aici **evreii**, care până atunci locuiseră ca nomazi în toată regiunea Canaanului. În secolul al XI-lea î.Hr. ei formează un stat, regatul Israel, care în secolul al X-lea î.Hr. se scindează în Iuda și Israel.

La nord de Canaan, în **Asia Mică**, se afla în Antichitate nucleul unei alte civilizații, cea hittită. **Hittiții**, de origine indo-europeană, au constituit în mileniul al II-lea î.Hr. un puternic imperiu, care și-a disputat cu Egiptul supremația asupra zonei Canaanului.

Iranul și India

În mileniul al III-lea î.Hr., regiunea sud-estică a Iranului, numită Elam, era locuită de către **elamiți**, populație care folosea scrierea cuneiformă preluată de la sumerieni și care a format mai multe state, una dintre capitalele elamite cele mai importante fiind Susa. În secolul al XII-lea î.Hr. au pătruns în regiune **mezii** și **perșii**, de origine indo-europeană. Timp de câteva secole, aceștia au rămas la periferia lumii orientale. În secolul al VI-lea î.Hr. însă, sub conducerea dinastiei ahemenide, perșii au constituit cel mai întins imperiu oriental, de la valea Indusului până în Africa de nord și Asia Mică.

În India locuiau în Antichitate populații variate. Cei care au creat statele și civilizația cea mai influentă au fost însă indo-arieni, care au pătruns în peninsula la mijlocul mileniului al II-lea î.Hr. La acea dată India era locuită de către triburile **dravidienilor**, populații care vorbeau limbi diverse și pe care arienii i-au subordonat pe cale militară. Ecouri ale acestei istorii militare a cuceririi nordului Indiei și a fondării primelor regate indo-ariene se regăsesc în *Vede*, scrierile sacre ale arienilor, și în epopeea *Mahabharata*, care este relatarea războiului dintre două mari triburi.

Extremul Orient

Prima populație extrem-orientală care a intrat în istorie a fost cea chineză sau, mai exact, populația **han**. Ei sunt inventatorii unui sistem original de scriere și tot lor li se datorează constituirea celui mai vechi stat din regiune. Civilizația chineză i-a influențat pe toți vecinii săi: coreenii, japonezii, vietnamezii, tibetani. Această influență s-a manifestat pe plan material, mai ales la nivel tehnologic, dar și spiritual, prin difuzarea religiilor și filozofiilor chineze (în special confucianismul și daoismul) și a scrierii, precum și pe plan politic, instituțiile statului chinez inspirându-le pe cele ale vecinilor.

Istoria altfel

Marele zid (lungimea — 5 000 km, înălțimea — între 6 și 8 m, lățimea — între 8 și 10 m) a fost terminat în timpul domniei primului împărat chinez, Qin Shihuangdi (221–210 î.Hr.). Pentru reconstruirea acestui monument, 20 000 de oameni, repartizați în mai multe echipe, ar trebui să lucreze aproximativ 25 de ani pe un șantier gigantic. Lucrările au durat, inițial, zece ani, începând cu anul 214 î.Hr.; ulterior, s-au făcut reparații și adăugiri timp de douăsprezece secole.

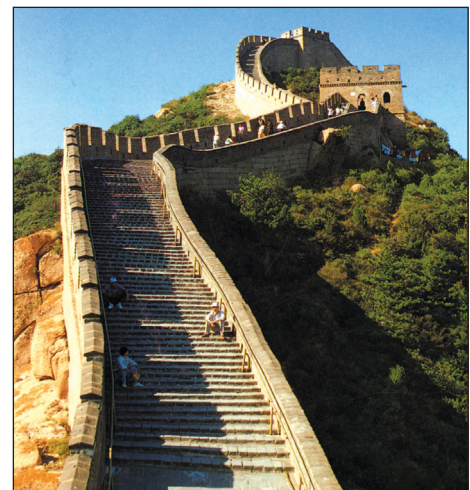

Vas chinezesc

Vocabular.....

Confucianism — curent de gândire fondat în secolul al V-lea în China de către Kong Fu zi, cunoscut mai bine sub numele latinizat de Confucius. Adepții acestei filozofii au conceput doctrina oficială a Imperiului chinez și au creat principale instituții ale statului.

Daoism — religie și filozofie chineză, care se bazează pe ideea de armonie cu natura. Adepții daoismului nu au făcut parte din aparatul statului, dar au influențat foarte mult gândirea populară, precum și artele plastice și literatura chineză.

Marele zid, China

*Poarta Leilor
(Micene, secolul al XIV-lea î.Hr.)*

Document

Colonizarea greacă

„Când, în sfârșit, cu greu și după multă zăbavă, liniștea s-a întins temeinic în Elada și s-au potolit frământările, atunci au trimis coloni în afară. Atenienii au colonizat Ionia și multe insule; dorienii Italia, mare parte din Sicilia și unele regiuni din Elada. Dar toate acestea s-au făcut după războiul Troiei. În vremea asta Elada se face tot mai puternică și adună prisoș de bogății mai mult chiar decât înainte; în multe părți, din pricina sporirii veniturilor, se așază tiranii în locul dinastiilor ereditare cu privilegii determinate; elenii construiesc corăbiile și-și îndreaptă tot mai mult activitatea spre mare [...]. Când elenii au început a călători pe mare mai mult, corintienii, posedând flotă, au distrus pirateria, au deschis piață și spre apă și spre uscat și avuțiile s-au adunat la ei mai mult.”

Tucidide, *Războiul peloponeziac*

Lumea europeană

Continentul european nu este separat de Asia prin mări sau oceane, așa încât, din cele mai vechi timpuri, circulația oamenilor, a tehnicilor și a ideilor între cele două componente ale „Lumii vechi” a fost intensă.

La începutul epocii bronzului, triburile de păstori care locuiau în câmpiile întinse din nordul Mării Negre până în nordul peninsulei indiene încep să se deplaseze în căutare de pășuni și de alte resurse, răspândindu-se treptat, în decursul mileniilor IV-II î.Hr., pe vaste spații, din India, podișul iranian și Asia Mică până în Peninsula Balcanică, Italia, viitoarea Galie și Peninsula Iberică, ajungând pe țărmul Oceanului Atlantic și în Insulele Britanice la vest, populând Peninsula Scandinavia și atingând, spre nord, țărmurile Mării Baltice.

Această imensă mișcare de răspândire a triburilor înrudite, vorbind limbi asemănătoare și având credințe comune, poartă numele de migrație indo-europeană. Amestecul dintre aceste grupuri de păstori și războinici și diferitele populații care trăiau în locurile unde s-au stabilit a dus la diferențierea unor mari grupuri vorbind limbi înrudite în elementele lor de bază — **limbile indo-europene**, împărțite în câteva mari arii lingvistice și culturale. Dezvoltarea acestor mari grupuri aduce cu sine diferențierea lor tot mai accentuată și constituirea celor mai vechi limbi și popoare ale Europei antice.

Grecii

Grupurile de indo-europeni, care, pe la sfârșitul mileniului al II-lea î.Hr., se răspândesc în sudul Peninsulei Balcanice, în insulele grecești și pe coasta Asiei Mici, formează încă din secolele XVI-XV î.Hr., sub puternica influență a civilizației dezvoltate în Creta, mici state dominate de o aristocrație războinică, în frunte cu principii care înalță fortificații puternice. Administrarea teritoriilor și oamenii pe care îi stăpânesc acești principii este înregistrată în documente scrise pe tăblițe de lut, păstrate în parte până azi, care dovedesc că locuitorii palatelor foloseau o formă foarte veche a limbii grecești. *Limba greacă este limba cu cea mai mare continuitate istorică din întreaga Europă.*

Civilizația caracteristică Greciei în cea de-a doua jumătate a mileniului al II-lea î.Hr. poartă numele de civilizație miceniană, după numele citadelei de la Micene, dar se răspândește în întregul bazin răsăritean al Mării Mediterane. Pe la 1200 î.Hr. însă, toată această arie este perturbată de o sumă de conflicte și migrații, la capătul cărora citadelele miceniene dispar, împreună cu dinastiile care le stăpâneau. Cei alungați vor coloniza țărmul vestic al Mării Egee și o serie de insule, sub numele de ionieni.

La începutul mileniului I î.Hr., lumea greacă este fărâmițată în mici comunități care, treptat, se consolidează și constituie, în secolele VIII-VII î.Hr., mici state independente, pe care le numim *cetăți*. Aceste state se deosebesc de toate formele anterioare de organizare, pentru că, deși erau dominate de o aristocrație războinică și bogată, această dominație era limitată de faptul că toți locuitorii care stăpâneau pământ arabil din tată în fiu erau considerați cetățeni și aveau dreptul ca, în adunările comune, să-și aleagă conducătorii și să participe la întreaga viață a cetății.

Frescă minoică (Knossos, Creta)

Deoarece pământul Greciei era puțin și sărăcăcios, cetățile organizează întemeierea unor noi așezări pe țărmurile Mării Mediterane și Mării Negre, răspândind astfel modul de organizare, limba și civilizația greacă până departe. Este epoca mării colonizări. Navigația, meșteșugurile și comerțul se dezvoltă rapid, legând între ele sutele de cetăți grecești și făcând ca produsele lor să pătrundă până departe, în ținuturile locuite de alte neamuri.

Tot în aceste secole de început, grecii inventează și cea mai simplă formă de scriere, **alfabetul**, care notează fiecare sunet cu câte un semn. În acest fel, oricine poate cunoaște deciziile cetății, înscrise pe tăblițe de lemn sau pe lespezi de piatră și afișate în locuri publice. Cultura scrisă, accesibilă unui mare număr de oameni, cunoaște o dezvoltare fără precedent, contribuind la unitatea culturală și lingvistică a întregului spațiu locuit de greci.

Civilizația greacă cunoaște o strălucită dezvoltare, mai întâi în epoca de evoluție independentă a cetăților (secolele VIII–IV î.Hr.), apoi sub dominația regilor macedoneni Filip al II-lea și Alexandru, supranumit „cel Mare”. Între 334 și 323 î.Hr., acesta cucerește imensul imperiu persan, întemeind până departe la hotarele Indiei zeci de cetăți grecești menite să-i consolideze stăpânirea. După moartea lui Alexandru, teritoriul cucerit se împarte în mai multe regate, în care limba și cultura greacă cunosc o nouă înflorire. Această etapă istorică poartă numele de epocă elenistică – epoca răspândirii statelor, limbii și civilizației grecești în Orientul Apropiat și în Egipt.

În secolul al III-lea î.Hr. romanii cuceresc Italia de sud și Sicilia, integrând în stăpânirile lor înfloritoarele cetăți grecești de aici, iar în secolele II–I î.Hr., regatele elenistice sunt și ele cucerite de romani, așa încât toate cetățile Greciei devin parte a imperiului. Cu toate acestea, cultura și civilizația greacă au continuat să se dezvolte, devenind o componentă esențială în dezvoltarea politică și culturală a Imperiului roman.

Tracii

La nord de Grecia locuia marele grup lingvistic și cultural al popoarelor tracice. La începutul epocii fierului, în secolele VIII–VII î.Hr., populațiile de neam tracic se diferențiază în mai multe grupuri. Între acestea deosebim, la sud de Balcani, tracii de sud, iar la nord, în Dobrogea și pe cursul inferior al Dunării, între Balcani și Carpații meridionali și răsăriteni, **geții**, care apar în izvoarele

Document

Tracii

„Tracii, veniți de curând, se află la marginea oastei; / Resos li-i Domnul, odrasla lui Eioneu, și-i acolo, / Căi văzutu-i-am eu, n-au seamăn de mari și de mândri, / Albi ca zăpada sunt ei și la fugă sunt repezi ca vântul. / Și ferecat îi e carul cu aur și argint, și mai are / Arme grozave de aur ce par la vedere-o minune. / Dânsul cu ele a venit. Parcă nici nu se cade pe lume, / Oamenii arme de aceste să poarte, ci numai zeii.”

Homer, *Iliada*

Coiful getic de la Coțofenești

Document

Herodot despre geți

„Înainte de a ajunge la Istru, [Darius] i-a învins mai întâi pe geții care practică nemurirea. Căci tracii care stăpânesc Salmydessus și cei care locuiesc mai sus de orașele Apollonia și Messambria [...] s-au predat fără nici o luptă lui Darius. Geții însă, mânați de nechibzuință, de îndată au și fost înrobiți, fiind ei cei mai viteji și mai dreپți dintre tracii. [...]

Herodot, *Istorie*

CUPRINS

Cuvânt înainte	3	Regatul francez	78
Partea I		Imperiul romano-german	82
LUMEA ANTICĂ		Anglia	84
Capitolul 1 – Popoare și spații în Antichitate	4	Capitolul 8 – Islamul și Europa	86
Popularea globului	4	Statele arabe	86
Lumea orientală	6	Imperiul otoman	88
Lumea europeană	10	Cruciadele	90
Capitolul 2 – Forme de organizare politică în lumea antică	14	Influențe orientale în Europa	92
Statul în Orientul antic	14	Capitolul 9 – Statele medievale în spațiul românesc	94
Democrația ateniană	16	Formarea statelor medievale românești	94
Statul roman	20	Țările Române în context european	98
Dacia	24	Capitolul 10 – Cultura medievală	102
Capitolul 3 – Moștenirea culturală a Antichității	26	Europa romanică	102
Arhitectura orientală	26	Europa gotică	106
Arta și arhitectura greacă	28	Arhitectura românească	110
Arhitectura romană	32	lecție de sinteză: Evreii în Europa medievală	112
Cultura și știința Greciei clasice	34	Studiu de caz: Expansiunea germană spre răsărit	114
Capitolul 4 – Marile religii	38	Evaluare	115
Iudaismul	38	Partea a III-a	
Budismul	40	ÎNCEPUTURILE EPOCII MODERNE	
Creștinismul	42	Capitolul 11 – Umanismul. Renașterea	116
Islamul	44	Umanismul	116
lecție de sinteză: Originile civilizației europene	46	Renașterea artistică	118
Studiu de caz: Moise – legendă sau istorie?	48	Capitolul 12 – Reforma religioasă și urmările sale	124
Evaluare	49	Reforma și Contrareforma	124
Partea a II-a		Războaiele religioase	128
EPOCA MEDIEVALĂ		Reforma în Transilvania	130
Capitolul 5 – Formarea popoarelor medievale	50	Capitolul 13 – Absolutismul	132
Popoarele germanice	50	De la centralizare la absolutism	132
Popoarele romanice	52	Războiul de treizeci de ani	136
Slavii	54	Eșecul centralizării	138
Popoarele fino-ugrice	54	Capitolul 14 – Expansiunea europeană	140
Arabii	56	Descoperirea lumilor noi	140
Popoarele turcice	57	Imperiile coloniale	144
Formarea poporului român și a limbii române	58	lecție de sinteză: Orașul la sfârșitul	
Capitolul 6 – Lumea medievală	62	Evului Mediu și începutul epocii moderne	148
Economie și demografie	62	Studiu de caz: Leonardo da Vinci	150
Structuri sociale medievale	68	Evaluare	151
Capitolul 7 – Evoluția statului medieval	74		
Imperiul bizantin	74		